

Magatartási problémák vizsgálata az általános iskolás gyermekek körében¹

MOLNÁR ERZSÉBET

Analysis of Behavioural Problems among Primary School Children

Abstract

This study presents the results of a questionnaire survey of teachers in primary schools. The research focuses on the prevalence, manifestations, and causes of behavioral problems in primary school children, as well as the effects of the problems on teachers and classmates. It also analyses the ways and means of conflict management used by teachers and examines the success of the conflict management methods used in primary schools. Based on research results, the present study draws conclusions about the psychological effects of conflicts and possible causes of career drop-out. The research proved that the present-day emerging primary school conflict situations differ entirely from the situations that emerged a couple of years ago. In this context, it is a brand new challenge and task for teachers and parents to resolve these issues.

Keywords: behaviour problems; discipline; primary school; education; drop-out; conflict management

Kulcsszavak: magatartási problémák; fegyelmezés; általános iskola; oktatás; pályaelhagyás; konfliktuskezelés

Subject-Affiliation in New CEEOL: Social Sciences – Education – School education

DOI: 10.36007/eruedu.2022.2.064-078

A pedagógiai munkának szerves részét képezi a magatartási problémák kezelése, korrigálása. A pedagógusok naponta találkoznak olyan gyermekekkel, akik valamilyen formában zavarják a tanítási órát. Minden család más, minden gyermek más mintákat, más szokásokat, esetleg traumákat hoz magával az iskolai közösségbe. Régen is voltak problémás gyermekek, de eltérőek voltak az oktatók fegyelmezési eszközei is. Nem volt ritka a testi fenytés sem, ha a cél a fegyelem helyreállítása volt. Ma már a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 46. § (2) bekezdése szigorúan tiltja a gyermek testi fenytését: „a gyermek, a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani a fizikai és lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vehető alá testi és lelki fenytésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak”. A tanároknak napjainkban teljesen más módszerekkel

¹ A tanulmány alapjául a Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar fejlesztő-differenciáló szakpedagógia szakirányú továbbképzésének keretén belül készült szakdolgozatot szolgált.

kell a diákokat fegyelmeznünk, motiválniuk. Nincs könnyű dolguk, az oktatás során is magasabb igényeknek kell eleget tenniük, ugyanis a mai gyermekeket rengeteg inger éri, köszönhetően a felgyorsult világunknak, illetve a digitális eszközöknek. Ahhoz, hogy a diákok figyelmét lekössük, rengeteg változatos, interaktív feladatot kell becsempésznünk a tanórára, illetve folyamatosan újabb újításokra kell törekednünk. A pedagógusok célja nem az, hogy a gyermekeket betörjék, vagy a szabadságukat korlátozzák, hanem az, hogy a személyiségüket építsék egy megfelelő normarendszer, kötelességtudat és szabálytudat kialakításával (Fodor 2005).

Jelen tanulmány célja, hogy ismertessem annak a kutatásnak az eredményeit, amelyet általános iskolában tanító pedagógusok körében végeztem.

1. A kutatás célja

A kutatás célja, hogy minél szélesebb körben vizsgáljam az általános iskolás gyermekeknél felmerülő magatartási problémák gyakoriságát, megjelenési formáit, okait. Rákérdeztem a pedagógusok konfliktuskezelési módjaira, eszközeire, kíváncsi voltam, hogy kitől kapnak segítséget az iskolai konfliktusok kezelése során, partner-e a szülő, a kollégák és az iskola vezetősége. Kíváncsi voltam továbbá arra, hogy sikeresnek bizonyultak-e a konfliktuskezelésre tett törekvések. Mivel nagyon sok pályán lévő tanárt fenyeget a kiégés veszélye, ezért azt is igyekeztem felmérni, hogy a felmerülő konfliktushelyzetek mennyire viselik meg lelkileg a pedagógust, és látnak-e összefüggést a pályaelhagyás és a fegyelmezési nehézségek között. Sajnos a pedagógushiány egyre égetőbb probléma, ezért fontosnak tartom, hogy a még pályán lévő pedagógusok, illetve a jövőben tanári pályát választó fiatalok minél több segítséget és támogatást kapjanak a konfliktushelyzetek megoldásában.

2. Hipotézisek

(H1) Általában a tanulásban gyengébb képességű tanulók magatartásával van probléma.

(H2) Lelkileg kevésbé megterhelő a konfliktushelyzetek kezelése azoknak a pedagógusoknak, akik több ideje vannak a pályán.

(H3) Az elmúlt években folyamatosan változott a gyermekek magatartása, más problémákkal néznek szembe a pedagógusok.

(H4) A magatartási problémák kialakulásának egyik fő oka a digitális eszközök túlzott használata.

3. Az adatközlők

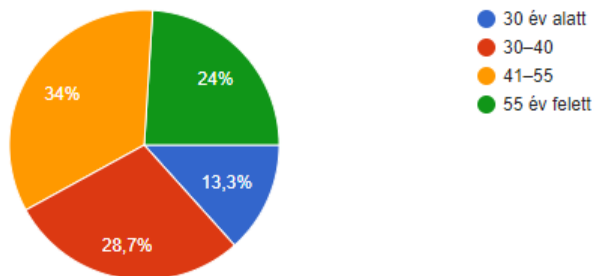
A kérdőíves kutatást több magyarországi iskolában (vidéki és fővárosi iskolákban) végeztem. A vizsgálatba 150 általános iskolában tanító pedagógust vontam be, 144 nőt és 6 férfit. Sajnos a férfi kitöltők alacsony száma miatt az eredmény kicsit torz

lehet, azonban tény, hogy a pedagóguspályán egyébként is kevés férfi dolgozik általános iskolás tanítóként.

Az első öt kérdés az adatközlő személyére vonatkozott (nem, korcsoport, pedagóguspályán eltöltött évek, milyen korú gyermekeket és milyen tárgyakat oktat). Legkevesebb adatközlő a 30 év alatti pedagógusok köréből került ki, viszont a pedagóguspályán ebből a korosztályból van hiány, az eredmény így reálisnak mondható. A legtöbb válaszadó a 41–55 év közötti korcsoportból származik. A férfi kitöltők közül is volt minden korcsoportból legalább egy adatközlő. A jobb áttekinthetőség érdekében a kérdésekre adott válaszokat grafikonon szemléltetem, vagy táblázatban összesítem.

2. Életkor:

150 válasz

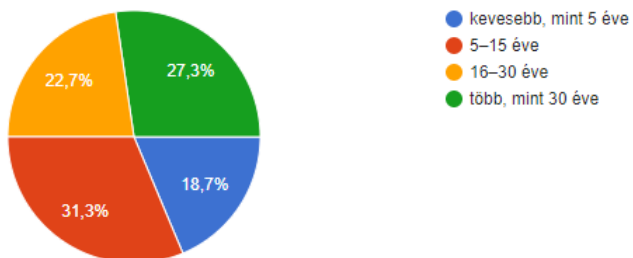

1. grafikon: Az adatközlők életkora

A harmadik kérdésnél arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők mióta dolgoznak pedagógusként vagy nevelőként. Mindegyik csoportból körülbelül azonos arányban érkeztek válaszok. Akárcsak az előző kérdésnél, itt is a pályakezdők voltak a legkevesebben.

3. Mióta dolgozik pedagógusként/ nevelőként?

150 válasz

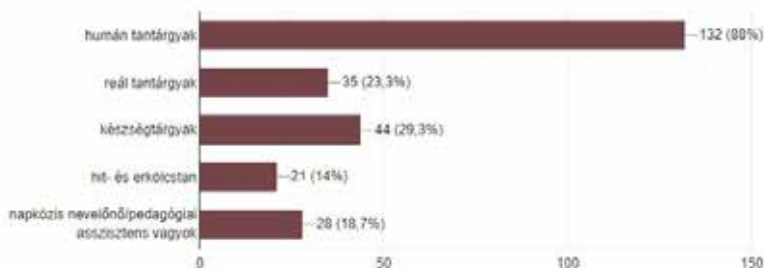
2. grafikon: Mióta dolgozik pedagógusként/nevelőként?

A válaszadók több mint fele (56,7%) felső tagozatos pedagógus volt, csupán 21,3%-uk mondta azt, hogy kizárólag alsó tagozatos gyermekeket tanít, további 22%-uk mondta azt, hogy alsó és felső tagozaton is oktat.

Az adatközlők 88%-a csak humán tárgyakat vagy humán tárgyakat is oktat. Csak 23,3% oktat reál tárgyakat, bár itt ismét meg kell jegyezni, hogy főleg ezen a területen van pedagógushiány. A válaszadók 18,7%-a napközis nevelőként vagy pedagógiai asszisztensként dolgozik.

5. Milyen típusú tárgyakat oktat az intézményen belül? (több válasz is lehetséges)

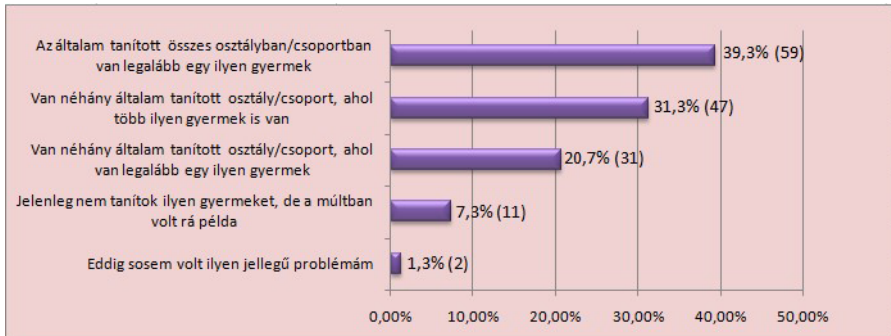
150 válasz

3. grafikon: Milyen típusú tárgyakat oktat?

4. A kutatási adatok ismertetése

A 150 válaszadóból ketten (1,3%) jelölték, hogy eddig nem találtak olyan gyermekekkel, akiknek a viselkedése megnehezítette számukra az oktató-nevelő munkát. A megkérdezett pedagógusok többsége (98,6%) azonban sajnos már került olyan konfliktushelyzetbe, ami a gyermek nem megfelelő magatartása miatt alakult ki. A válaszadók 7,3%-a jelölte, hogy a múltban tanított, míg a megkérdezettek 91,3%-a jelenleg is tanít ilyen gyermeket. Az oktatók 39,3%-a jelölte azt, hogy az általa tanított összes osztályban vagy csoportban van legalább egy olyan gyermek, akinek a viselkedése megnehezíti a közös munkát.

4. grafikon: Munkája során gyakran találkozik olyan gyermekkel, akinek a magatartása, viselkedése megnehezíti a közös munkát?

Mivel két pedagógus egyáltalán nem találkozott ilyen gyermekkel, ezért rájuk nem vonatkoztak a soron következő kérdések. Nekik csupán a 20-as kérdést kellett megválaszolniuk, illetve kifejthették a témával kapcsolatos észrevételeiket a +1-es kérdésnél. A következőkben 148 adatközlővel dolgozom, tehát mostantól ez a szám képezi a válaszadók 100%-át.

A gyermekek normaszegő magatartását öt csoportba lehet osztani: figyelemfelkeltő, önbizalom-növelő, hatalomszerző, bosszúvágó és tehetetlen magatartás. Egy pályán lévő pedagógus sajnos az esetek többségben az összes normaszegő magatartással találkozik (Fodor 2005). Szakirodalmak alapján, illetve saját és pedagógus kollégáim tapasztalataira alapozva gyűjtöttem össze néhány olyan jellemző magatartási problémát, ami egy tanóra vagy napközis foglalkozás során felmerülhet. A válaszadók feladata az volt, hogy jelöljék azokat a megnyilvánulási formákat, amelyekkel ők maguk is találkoztak már, és lehetőségük volt arra is, hogy írjanak más, olyan megnyilvánulási formát, amely nem szerepel a felsorolásban.

A válaszok alapján a normaszegő gyermekek elsődleges – nem tudatos – célja a *figyelemfelkeltés*. A pedagógusok legtöbbször azzal a problémával szembesülnek, hogy a gyermek az órán forog, beszélget (85,8%), zörög, bekiabál (79,7%), nem dolgozik (68,9%). Ezek mind figyelemfelkeltő jelek. Egyre súlyosbodó probléma az iskolákban a verbális bántalmazás (60,8%) a diáktársak vagy a pedagógus felé, azaz a *hatalomszerző magatartás*.

A válaszadók kevesebb mint fele jelölte, hogy a tanulók ignorálják a tanórát (38,5%), tehát *tehetetlen, passzív magatartással* viszonyulnak a tanárhoz. A pedagógusok kevesebb mint fele találkozott *önbizalom-növelést* szolgáló helytelen magatartással, mint a dühkitörések (37,8%) és a fizikai bántalmazás (23,6%).

Többnyire miben nyilvánul meg a gyermekek magatartási problémája? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
A tanórán forog, beszélget	85,8% (127)
Szándékosan zavarja az órát (zörög, hangokat ad ki, bekiabál, feláll a helyéről)	79,7% (118)

Nem dolgozik a tanórán, napközis foglalkozás során	68,9% (102)
Szavakkal bántja a többieket vagy a pedagógust	60,8% (90)
Ignorálja az órát és/vagy a pedagógust	38,5% (57)
Dühkitörések	37,8% (56)
Fizikailag bántalmazza az osztálytársait, esetleg a pedagógust	23,6% (35)
Egyéb:	
Tanórán, eszik, iszik, telefonnal játszik, véccére jár	2% (3)

1. táblázat: Többnyire miben nyilvánul meg a gyermekek magatartási problémája?

A felmérésben részt vevő pedagógusoknak lehetőséget adtam, hogy leírjanak egy-egy emlékezetes negatív esetet. Erre a kérdésre 88 (59,4%) pedagógustól érkezett válasz. Többen dühkitörésekkel kapcsolatos eseteket meséltek el, előfordult, hogy a diák ilyenkor fizikailag bántalmazta önmagát, az osztálytársát vagy a pedagógust. Több esetben a tárgyi környezetet rongálták, de előfordult, hogy a tanár verbális (halálos) fenyegetéseket kapott az általános iskolás diákoktól, továbbá az alpári beszédet is rengetegen írták.

Néhány oktató hozzáfűzte a történetéhez, hogy egy-egy ilyen incidens után gondolkozott a pályaelhagyáson, volt olyan tanár, aki intézményt váltott. Sajnos sokszor tehetetlen a pedagógus, hiszen előfordul, hogy nem is tud hogyan reagálni a felmerülő helyzetre, arról nem is beszélve, hogy a tanórát folytatnia kell, illetve a tantermet sem hagyhatja el.

Rengeteg oka lehet annak, ha a gyermek viselkedése nem megfelelő. Fő szerepe van a neveletésnek, a szülői mintáknak, befolyásolja a gyermek viselkedését a kortársakkal való kapcsolata, a tévében látott műsorok minősége, a számítógépes játékok hatása és a pedagógus hozzáállása is. A megkérdezett pedagógusok a magatartási problémák legfőbb okának a rossz családi mintázatot látják (89%). Ha a gyermek otthon azt látja, hogy a szülők nem tisztelik sem egymást, sem a pedagógust, akkor ő sem fogja. Ha a szülők számára nem érték a tudás, aluliskolázottak, esetleg munkakerülők, akkor nyilván a gyermeket sem motiválják, hogy tanuljon, képezze magát. Ha a szülő sem tudja megfelelően kezelni a felmerülő konfliktushelyzeteket, hanem agresszívvé válik, káromkodik, esetleg csapkod vagy verekszik, akkor a gyermek sem tanulja meg, hogy a felgyülemlett feszültségét hogyan vezesse le megfelelően. Sokszor az ilyen gyermektől várjuk el, hogy az órán nyugodtan üljön, figyeljen, dolgozzon és tisztelettel beszéljen az osztálytársaival és a tanáraival (Orgoványi 2011). Szintén káros, ha a felnőtt környezet a gyermek szocializációja során állandóan érzékelteti a gyermekkel, hogy nem jó semmire, folyamatosan megalázza és őt hibáztatja mindenért. Ilyenkor a gyermek ezeket a negatív állításokat elfogadja és az énje részévé teszi. Innentől kezdve önmagát egy negatív én-séma mentén fogja értékelni és a külvilágból érkező információk közül csak azt fogja elfogadni, amelyek beleillenek ebbe a negatív én-sémába (Ranschburg 2009).

A válaszadók 75%-a szerint a digitális eszközök is nagyban hozzájárulnak ennek a problémának a kialakulásához, fennállásához. Több kutatás született, amely bizonyítja, hogy azok a gyermekek, akik agresszív műsort néznek a tv-ben, vagy

ilyen jellegű játékokkal játszanak, agresszívvá válnak. Ranschburg három fontos tényezőt emel ki a tévézésessel kapcsolatban, és ez alkalmazható a számítógépes játékokra is: mit és mennyit néz/játszik a gyermek, illetve ezt milyen szocializációs közegben teszi. Ha a gyermek szerető környezetben nő fel, ahol odafigyelnek arra, hogy mit néz a tv-ben/táblagépen, vagy milyen játékokkal játszik, akkor kisebb eséllyel találkozik agresszivitással. Továbbá a vizsgálatok alapján megállapítást nyert, hogy az agresszív műsorok hatása azoknál a gyermekeknél erősebb, akiknél a családban is előfordul az agresszió, és a gyermekben is megvan az erre való hajlam (Ranschburg 2006).

Mit gondol, mi lehet az oka a gyermekek magatartási problémáinak? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
Rossz családi mintázatok	89% (132)
Internet, tv, digitális eszközök romboló hatása	75% (111)
A gyermek fáradt, túlterhelt	39% (58)
Osztálytársak, barátok hatása	35,8% (53)
Rossz anyagi háttér	15,5% (23)
Egyéb:	
Neurológiai, pszichológiai vagy lelki okok, ADHD	9,4% (14)
Szülői fegyelmezés hiánya	4,7% (7)
Figyelemfelkeltés	1,4% (2)

2. táblázat: Mit gondol, mi lehet az oka a gyermekek magatartási problémáinak?

A magatartási problémákkal küzdő gyermekek természetesen nemcsak a pedagógusok munkáját nehezítik meg, hanem az osztálytársak mindennapjait is. Kíváncsi voltam a tanárok véleményére az osztálytársak reakcióit illetően.

Tapasztalata alapján milyen az osztálytársak viszonya a magatartási problémákkal küzdő gyermekkel szemben? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
Mindig akad az osztályban egy-két gyermek, aki szívesen csatlakozik a „rendbontókhoz”	85,8% (127)
Az osztálytársakat is zavarja az efféle magatartás, ők maguk is rájuk szólnak	73,6% (109)
Félnek tőle/tőlük, ezért csatlakoznak	21,6% (32)
Nem foglalkoznak vele különösebben, elhatárolódnak	20,9% (31)
Egyéb:	
Félnek, ezért nem szólnak, nem merik felvállalni a konfliktust	3,4% (5)

3. táblázat: Milyen az osztálytársak viszonya a magatartási problémákkal küzdő gyermekkel szemben?

Sajnos az esetek nagy részében az osztálytársak közül mindig akad valaki, akinek tetszik az efféle magatartás, és csatlakozik a rendbontáshoz (85,8%). Szerencsére sok esetben a diákok is jelzik a problémás gyermeknek, hogy zavarja őket az efféle viselkedés (73,6%), bár ez többnyire nem jelent megoldást a problémára. A válaszadók 21,6%-a mondta azt, hogy sok esetben az osztálytársak félelemből csatlakoznak. Sajnos magam is tapasztaltam, hogy egy-egy domináns személyiségű gyermek az osztályban nagyon el tudja vinni az egész társaságot a rossz irányba. Sokszor egy „rossz osztály” esetében konkrétan meg lehet nevezni azt a gyermeket, akit ha kiemelnénk a közösségből, teljesen megváltozna az osztályléggkör.

Ami a fegyelmezési eszközöket illeti, sajnos a pedagógus keze meg van kötve. Ügyelnie kell arra, hogy semmilyen fizikai fenytést ne alkalmazzon, nem szabad a gyermeket szavakkal sem bántani, mert ez csak olaj a tűzre. A tanórán tanúsított helytelen magatartás miatt az oktató nem büntethet azzal, hogy dolgozatot írat vagy felettet a tananyagból. A fegyelmezési eszközök közül a válaszadók 82,4%-a a gyermekkel történő külön beszélgetést részesíti előnyben, bizva ennek pozitív hatásában. További 75,7% a szóbeli figyelmeztetést preferálja. A válaszadók 56,8%-a elűlteti a diákot, több pedagógus valamilyen figyelemfelkeltést használ (44,6%), szaktanári figyelmeztetést ad (38,5%), plusz feladatot rendel el az órán vagy otthonra (34,5%), vagy az iskolaigazgatóhoz küldi a gyermeket. (18,9%). A szaktanári figyelmeztetés vagy az igazgatói megrovás általában csak azoknál a gyermekeknél hatásos, akik egy-egy alkalommal szegik meg a szabályokat, és otthon a szülők kezelik a problémát. Sajnos a súlyosabb esetekben a gyermek családja sem foglalkozik a bejegyzéssel, így a gyermeknél sem ér el vele a pedagógus semmilyen eredményt, egyedül a tanári tekintélyét tudja valamelyest helyreállítani (Orgoványi 2011). A gyermek tanóráról való kiküldése tilos, azonban sajnos előfordul, hogy a pedagógus már tényleg nem tud mást kitalálni, mint hogy eltávolítja a gyermeket a tanóráról (16,9%), a feszültség ugyanis már magas fokra hágott, és más eszköz hatástalanná vált. A válaszadók 3,4%-a pozitív megerősítéssel igyekszik lenyugtatni a kedélyeket, 2% valamilyen fontos feladattal bizza meg a diákot, további 2% a szülőt keresi fel, és együtt próbálják megoldani a helyzetet, bár ez nem jelent azonnali segítséget a tanórai konfliktus rendezésében.

Ön milyen fegyelmezési eszközöket részesít előnyben? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
Külön beszélget vele az óra után	82,4% (122)
Szóbeli figyelmeztetés	75,7% (112)
Elűlteti a társaitól	56,8% (84)
Figyelemfelkeltés (rácsap az asztalra, hirtelen elhallgat)	44,6% (66)
Szaktanári figyelmeztetés	38,5% (57)
Plusz feladatot ad neki	34,5% (51)
Igazgatóhoz küldi a gyermeket	18,9% (28)
Kiküldi az óráról	16,9% (25)
Egyéb:	

Szeretet-megerősítés, pozitív szavak, lenyugtatás	3,4% (5)
Megszólitani az érdeklődési körén, hobbján keresztül, fontos feladattal megbízni	2% (3)
Szülő felkeresése	2% (3)

4. táblázat: Ön milyen fegyelmezési eszközöket részesít előnyben?

Kíváncsi voltam, hogy a pedagógusok szerint van-e összefüggés a tanulmányi előmenetel és a magaviselet között. A válaszadók 61,5%-a szerint általában a gyengébb tanulók magatartásával van több probléma, illetve 2% írta azt, hogy sok esetben ezek a gyermekek jó tanulók is lehetnének, de az órai magatartásuk, figyelmetlenségük miatt maradnak le társaiktól. A megkérdezett tanárok 33,1%-a nem lát összefüggést a tanulmányi előmenetel és a magatartás között, illetve 19,6%-uk szerint inkább a jó tanulókkal van több magatartási probléma, mert előre dolgoznak, vagy nem dolgoznak az órán. Ez sokszor szerencsésebb eset, mert ezeket a diákokat lehet pluszfeladatokkal motiválni, míg a gyengébb tanulókat kevésbé.

Az ilyen helyzetek elkerülésében segíthet a differenciálás, sok esetben ugyanis a gyermek azért nem dolgozik, mert nem érti a feladatot, vagy túl könnyű neki a feladat, és nem köti le a figyelmét, helyette keres olyan tevékenységet, amellyel elfoglalja magát. Fontos, hogy a pedagógus tisztázza a gyermekekkel, hogy mit vár el a tanórán, mit szabad és mit nem szabad, és ezeket következetesen tartassa is be a tanulókkal. Nagyon lényeges, hogy ezekre a gyermekekre ne csak akkor figyeljünk, ha éppen rosszalkodnak, hiszen sokszor pont a figyelemfelkeltés miatt teszik azt. Figyeljünk rájuk akkor is, ha jót cselekszenek, dicsérjük őket, beszélgesünk velük óra után, érezzék, hogy más tevékenységgel is ki tudják maguknak vívni a figyelmet, nem kizárólag rosszalkodással (Hudra 2008; Fodor 2005; Orgoványi 2011).

Tapasztalatai alapján összefüggésben áll-e a gyermek magatartása a tanulmányi előmenetelével? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
Általában a gyengébb tanulók a rendbontók, így próbálnak kitűnni	61,5% (91)
Semmi összefüggés nincs a két dolog között	33,1% (49)
Inkább a közepes előmenetelű tanulókkal van a probléma	11,5% (17)
Sokszor a jó tanulók zavarják az órát, viszont az órai munkával lemaradnak	10,8% (16)
Sokszor pont a jó tanulók zavarják az órát, akik előre dolgoznak	8,8% (13)
Egyéb:	
Amiatt romlik a tanulmányi előmenetelük, hogy nem figyelnek a tanórán	2% (3)

5. táblázat: Összefüggésben áll-e a gyermek magatartása a tanulmányi előmenetelével?

Fontos, hogy merjünk segítséget kérni a kollégáktól, osztályfőnöktől, az iskola vezetésétől vagy az iskolapszichológustól. A megkérdezett pedagógusok többnyire mernek segítséget kérni és kapnak is. A felmerülő konfliktusok során a pedagógusok a legtöbb segítséget a kollégáktól (54,7%), az iskola vezetésétől (41,2%) és az osztályfőnöktől (35,1%) kapják. Csupán a pedagógusok kevesebb

mint 30%-a tud segítséget kérni fejlesztő pedagógustól, gyógypedagógustól vagy pszichológustól, nem minden iskolában van ugyanis lehetőség arra, hogy helyben segítséget kapjanak egy szakembertől. A megkérdezettek 18,2%-a semmilyen segítséget nem kapott, a probléma tehát vagy nem oldódott meg, vagy önállóan kellett rá megoldást találniuk. Egyes pedagógusok saját költségen vettek részt konfliktuskezelési képzésen, vagy maguk tapasztalták ki, hogy mi segíthet ilyen esetben. Volt, aki iskolán kívül keresett segítséget a pedagógiai szakszolgálatnál vagy a családsegítőnél.

Kapott segítséget a problémák kezelésére? Ha igen, kitől? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
Pedagógus kollégáktól	54,7% (81)
Az iskola vezetésétől	41,2% (61)
Osztályfőnöktől	35,1% (52)
Fejlesztő pedagógustól	24,3% (36)
Iskolapszichológustól	24,3% (36)
Szülőktől	23% (34)
Nem kaptam segítséget	18,2% (27)
Gyógypedagógustól	13,5% (20)
Egyéb:	
Önállóan oldottam meg / képzésen vettem részt	3,4% (5)
Családsegítő szolgálat / pedagógiai szakszolgálat	2,7% (4)

6. táblázat: Kapott segítséget a problémák kezelésére?

Rengeteget számít a szülők hozzáállása is. Sajnos nem ritka eset az sem, hogy a szülő a szőnyeg alá söpri a problémát, illetve előfordul az is, hogy a pedagógust hibáztatja. Ebben az esetben nem várható el más a gyermektől, mint hogy a szülő hozzáállását utánozza. Persze nem kell a szülőnek feltétlenül mindenben egyetértenie az oktatóval, de nagyon fontos, hogy a kölcsönös tiszteletet fenntartsa, és ezt elvárja a gyermekétől is. Az esetek többségében (56,8%) a szülők segítőkészek, viszont a helyzet nem javul. A pedagógusok 36,5%-a mondta azt, hogy általában a szülők nem együttműködnek, és alig 6,8%, tehát 10 pedagógus állítja azt, hogy a szülők bevonásával/segítségével megoldódnak az ilyen jellegű gondok.

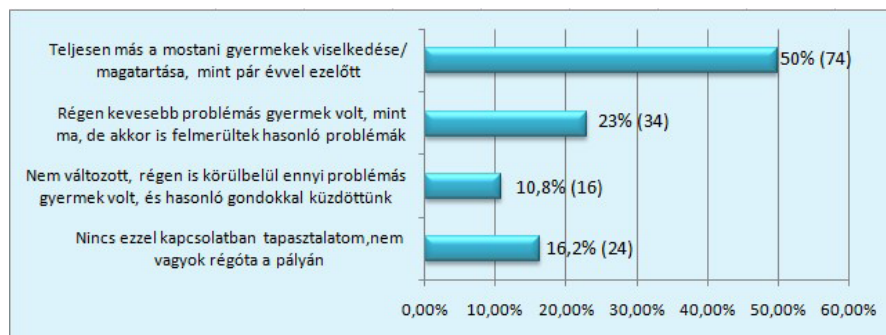
Általánosságban elmondható – segítségtől függetlenül –, hogy szerencsére néhány gyermeknél rendeződik a helyzet, a válaszadók 79%-a mondta azt, hogy egy-egy tanuló esetében sikerül megoldást találni a magatartási gondokra. Idővel a gyermek megkomolyodik, vagy a szülők/szakemberek bevonásával megoldódik a probléma. Sajnos a pedagógusok 24,3%-a sokszor találkozott olyan esettel is, amikor a probléma csak akkor oldódott meg, amikor a gyermek elment az intézményből. Ebben az esetben ez a diák évekig keserítheti meg a tanárok és az osztálytársak mindennapjait.

Általában sikerül orvosolni ezeket a problémákat? (több válasz is lehetséges) 148=100%	
Részben sikerül orvosolni (néhány gyermeknél sikerül)	79% (117)
Nem sikerül orvosolni (a probléma akkor oldódik meg, amikor a gyermek elballag vagy elviszik az iskolából)	24,3% (36)
A szülővel együttműködve általában sikerül megoldani a problémát	22,3% (33)
A kollégák, a vezetőség közös munkájával sikerül megoldani az ilyen jellegű gondokat	22,3% (33)
Szakember bevonásával tudjuk orvosolni a problémát	21,6% (32)

7. táblázat: Általában sikerül orvosolni ezeket a problémákat?

A válaszadók fele szerint teljesen más a mostani gyermekek magatartása, mint pár évvel ezelőtt, tehát teljesen más oktatási módszerekre, fegyelmezési eszközökre van szükség. Érdekes, hogy még a rövid ideje pályán lévő tanárok közül is többen érzik a változást, azaz a felmerülő problémák jellege 5 éven belül is változik. A kevesebb mint 5 éve pályán lévő pedagógusok közül 6-an, az 5–15 éve pályán lévők közül 27-en, a 16–30 éve pályán lévő oktatók közül 21-en, míg a több mint 30 éve oktató pedagógusok közül 20-an érzik ezt a nagyfokú változást.

A válaszadók 23%-a mondta azt, hogy régebben kevesebb problémás gyermek volt, de azért felmerültek hasonló nehézségek, míg a pedagógusok 10,8%-a szerint egyáltalán nincs változás, régen is körülbelül ennyi problémás gyermek volt, hasonló problémákkal.

5. grafikon: Tapasztalatai alapján amióta nevelő-oktató munkát végez, változott-e a gyermekek magatartása/viselkedése?

Az előző kérdés során 108 pedagógus jelölte, hogy az utóbbi időben változott a gyermekek magatartása. A következő kérdést nekik tettem fel: jelölniük kellett, hogy miben nyilvánult meg ez a változás. Ebben az esetben a 108 adatközlő lesz a 100%.

Ha az előző kérdés során azt jelölte, hogy változott a gyermekek magatartása, kérem, jelölje, hogy ez miben nyilvánul meg! (több válasz is lehetséges) 108=100%	
Szemtelenebbek a pedagógussal szemben, nem tisztelik a pedagógust	80,5% (87)
Több a verbális bántalmazás, káromkodás	76,8% (83)
Több az osztálytársak vagy az oktató felé irányuló fizikai agresszió	36,1% (39)
Egyéb:	
A gyermekek türelmetlenebbek, ingerlékenyebbek, figyelmetlenebbek, teljes érdektelenség	5,5% (6)

8. táblázat: Miben nyilvánul meg a gyermekek magatartásában bekövetkezett változás?

A válaszadók 80,5%-a szerint a mai fiatalok szemtelenebbek a pedagógussal szemben, 76,8%-uk szerint több a verbális bántalmazás az osztálytársak, illetve a pedagógus irányába is, 36,1% szerint pedig több lett a fizikai agresszió. További oknak írták (5,5%), hogy a mai gyermekek sokkal türelmetlenebbek, ingerlékenyek és figyelmetlenebbek.

A diákokkal történő konfliktushelyzetek sokszor lehetetlenné teszik a közös foglalkozást, tönkreteszik a tanórát, a pedagógus nem tudja átvenni a tervezett tananyagot. Viszont az ilyen helyzetek sokszor nemcsak a tanórai munkát teszik tönkre, hanem mély nyomokat hagyhatnak az oktató-nevelő lelkében is. Kíváncsi voltam, hogy a pedagógusok mennyi idő után teszik túl magukat egy komolyabb konfliktushelyzeten.

Egy-egy komolyabb konfliktus során mennyi idő kell ahhoz, hogy túltegye magát az eseten? 148=100%	
Van, hogy napokig rágódom a törtéteken	56% (83)
A nap végére felejttem el az esetet	18,9% (28)
Előfordul, hogy utána még hetekig, vagy az egész tanévben idegesen, zaklatottan megyek be a foglalkozásra	11,5% (17)
Többnyire az óra/foglalkozás végére elfelejttem	8,9% (13)
Egyéb:	
Folyamatosan rágódom, gondolkodom a törtéteken, de nem megyek be zaklatottan a foglalkozásra	2% (3)
Konfliktusfüggő (hetek, évek)	1,4% (2)
Nem válaszolt	1,4% (2)

9. táblázat: Mennyi idő kell ahhoz, hogy túltegye magát az eseten?

A válaszadók többsége sajnos nehezebben teszi túl magát egy-egy ilyen konfliktushelyzeten. Az adatközlők 56%-a van, hogy napokig rágódik a törtéteken, 18,9% többnyire a nap végére elfelejti az esetet, és 11,5%-a néha hetekig, vagy akár egész tanévben zaklatottan jár be a tanórákra, mivel fél egy újabb negatív történéstől. Csupán 8,9% válaszolta azt, hogy már a foglalkozás/tanóra végére elfelejti az

esetet. További 1,4% nem válaszolt erre a kérdésre. Megvizsgáltam, hogy korcsoportok szerint milyen válaszok születtek, tehát inkább a pályakezdő fiatalok vagy a régebben pályán lévő tanárok dolgozzák fel könnyebben az ilyen negatív eseteket. A válaszok alapján nincs különbség, minden válaszlehetőséget körülbelül azonos arányban jelöltek a pályakezdők és a tapasztaltabb pedagógusok is. A férfi tanárok közül hárman írták, hogy napokig rágódnak a történeteken, ketten elfelejtik a nap végére, és egy oktató nem válaszolt erre a kérdésre.

Sajnos a konfliktuskezelési gyakorlatok, módszerek oktatása nem része sem a pedagógusképzésnek, illetve nem jellemző az sem, hogy a pályán lévő pedagógusoknak a munkáltató lehetőséget biztosítana egy ilyen jellegű továbbképzésre. Pedig a pedagógusok 48,6%-a szívesen részt venne egy ilyen képzésen, és örülnének, ha ezt az iskolák is támogatnák. A válaszadók 32,4%-a korábban már elvégzett egy ilyen tanfolyamot, és 12,1%-uk hasznosítani is tudja az ott szerzett új ismereteit, míg 20,3%-uk sajnos még így sem tud minden felmerülő konfliktushelyzetet megoldani. Csupán a válaszadók 17,6%-a mondta azt, hogy nem hinné, hogy segítene egy ilyen jellegű továbbképzés a felmerülő konfliktushelyzetek megoldásában.

Szakemberek rámutattak arra, hogy mennyivel hatékonyabb lehet az oktató-nevelő munka, ha a pedagógusok lelki támogatást is kapnának, akár pszichológusi, akár mentálhigiénés segítséget. Nagyon nagy hatással van a pedagógus mentális állapota az oktatás minőségére és ezáltal a diákok teljesítményére is. Egy pozitív szemléletű, motivált tanár sokkal jobban tudja ösztönözni, motiválni a gyerekeket is (Mihály 2010; Borbáth 2020). Kíváncsi voltam, hogy a pedagógusok látják-e összefüggést a pályaelhagyás és a magatartási, fegyelmezési problémák között. Erre a kérdésre azoknak a pedagógusoknak is választ kellett adniuk, akik korábban azt jelölték, hogy nem találkoztak problémás gyermekkel, tehát itt a 150 fő volt a 100%.

10. grafikon: Ön lát kapcsolatot a pályaelhagyás és a fegyelmezési nehézségek között?

A válaszadók 64,7%-a szerint többen maradnának a pályán, ha nem kellene ennyit foglalkozni a fegyelmezéssel. További 18% nem tudja megítélni, hogy van-e összefüggés, és 13,3% gondolja úgy, hogy nincs összefüggés a két dolog között.

Az adatközlők 4%-a mondta azt, hogy nem ez az egyedüli oka a pályaelhagyásnak, közrejátszik a kiégés, amire talán megoldást jelentene a rendszeres segítő

beszélgetés. További okok a nagyon alacsony fizetés, a sok többletfeladat, ami nem jár anyagi kompenzációval, a megbecsülés hiánya, a szakmai nehézségek és a nem megfelelő munkakörnyezet.

Végül a +1 kérdésnél lehetőséget adtam arra, hogy a kitöltők elmondják a témával kapcsolatos tapasztalataikat, gondolataikat, javaslataikat, vagy megosszanak velem valamilyen bevált gyakorlatot. Erre a kérdésre sajnos csak 31 oktató válaszolt. Többen írták, hogy a probléma gyökere sokszor maga a szülő, aki szintén nem tiszteli a pedagógust. Nem várhatjuk el a gyermektől a tiszteletet, ha a szülő sem nyújt megfelelő mintát. Úgy gondolják, hogy a tanári szakmának már nincs presztízse, így nem lehet hatékonyan végezni a munkát. Örülnének, ha a pedagógusoknak is biztosítanának pszichológusi vagy mentálhigiénés segítséget, ezáltal közösen tudnák megoldani az oktatás során felmerülő nehézségeket, tanácsokat és lelki támogatást is kapnának. Az egyetemi pedagógusképzést is hiányosnak érzik a tekintetben, hogy nem készítik fel őket az ilyen helyzetek kezelésére. A fiatal pályakezdő pedagógus teljesen védtelen az ilyen esetekkel szemben, sokszor nem tudja kezelni ezeket a helyzeteket, és beszélni sem mer róla a kollégáknak. Az egyetemen teljesített pedagógiai gyakorlat során sem gyűjtenek ezzel kapcsolatban semmilyen tapasztalatot. Általában ezeket a gyakorlatokat jobb iskolákban végzik, ahol nincs annyi problémás gyermek, és nem kell annyit fegyelmezni, illetve a tanórán bent ül az osztályban tanító pedagógus is, tehát a gyermekek a szokásosnál fegyelmezettebbek.

Több pedagógus azt tanácsolja, hogy türelemmel, szeretettel és odafigyeléssel forduljunk az ilyen gyermekek felé. A magatartási probléma csak valaminek a tünete, de nekünk az okokat kell kezelni. Ha a gyermek érzi, hogy biztonságban van és figyelnek rá, akkor könnyebben feltárható a magatartási problémák gyökere, és segíteni tud a pedagógus a kiváltó okok kezelésében.

5. Összegzés

A korábban felállított hipotézisek egy része a kutatás során beigazolódott. A megkérdezett pedagógusok többsége úgy gondolja, hogy a digitális eszközök negatív hatással lehetnek a gyermek magaviseletére, ami alátámasztja a hipotézist (H4), miszerint a magatartási problémák kialakulásának egyik fő oka a digitális eszközök túlzott használata.

Az első hipotézis (H1) – általában a tanulásban gyengébb képességű tanulók magatartásával van probléma – is bizonyítást nyert a kutatás során. A válaszadók több mint fele (61,5%) jelölte, hogy általában a gyengébb tanulók a fő rendbontók, míg 19,6% mondta azt, hogy általában a jó tanulók zavarják az órát.

A 148 válaszadóból 73% (108) érzi úgy, hogy változott a gyermekek magatartása, a változást főleg abban látják, hogy a gyermekek szemtelenebbek lettek, sok a verbális bántalmazás és a káromkodás, több a fizikai agresszió a pedagógus és az osztálytársak irányába, illetve a gyermekek sokkal türelmetlenebbek és ingerlékenyebbek, mint korábban. Ez az eredmény alátámasztja a harmadik hipotézisemet

(H3), miszerint az elmúlt években folyamatosan változott a gyermekek magatartása, mindig más problémákkal, kihívásokkal kell szembenézniük a pedagógusoknak és a szülőknek.

A második hipotézis (H2) nem igazolódott be, tehát téves volt az a feltételezés, hogy a régebben pályán lévő pedagógusokat kevésbé viseli meg lelkiileg a tanórán felmerülő konfliktushelyzet. A kutatásból kiderült, hogy nincs számottevő eltérés e tekintetben a korcsoportok között.

Nagyon örülnék annak, ha lenne egy egységes, mindenkire alkalmazható recept, hogy ezek a problémák megszűnjenek, de sajnos nincs ilyen. Így tehát marad a kitarító munka, az odafigyelés, az új módszerek kutatása és ezek türelemmel való alkalmazása, hogy ezek a gyermekek később a társadalom hasznos tagjai legyenek, és maguk is pozitív mintát adjanak át a gyermekeiknek.

Irodalom

Borbáth Katalin (2020): Gondolatok a tanár mentális jóllétének aspektusairól és azok hatásairól. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 8. évf., 2. szám. http://epa.oszk.hu/02400/02411/00019/pdf/EPA02411_gyermeknevel_2020_02_299-317.pdf

Fodor László (2005): Az iskolai fegyelem egyes pszichológiai kérdései. *A romániai magyar pedagógusok lapja*, 2005/4. <http://www.oracler.ro/fodlink/iskolai%20fegyelem.html>

Hudra Nikolett (2008): A viselkedészavarok iskolai korrekciója. *Új Pedagógiai Szemle*, 2008/5. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-viselkedeszavarok-iskolai-korrekcioja>

Mihály Ildikó (2010): Pedagógusok pályaelhagyása. *Szakképzési Szemle*, XXVI. Évfolyam, 2010/1. http://www.mszt.iif.hu/documents/szsz1001105_mihaly.pdf

Orgoványi-Gajdos Judit (2011): *Kalauz a nehezen kezelhető diákok tanításához szükséges nevelési-oktatási stratégiák megalkotásához*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem. http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/orgovanyi_kalauz/ogj-kalauz.pdf

Ranschburg Jenő (2006): *Áldás vagy átok? Gyerekek a képernyő előtt*. Budapest: Saxum Kiadó.

Ranschburg Jenő (2009): *Nyugtalan gyerekek*. Budapest: Saxum Kiadó.